

Jussi Heiskanen
Hovioikeudenneuvos
Helsingin hovioikeus
Salmisaarenranta 7 I
00181 Helsinki
puh: 02956 40566
s-posti: jussi.heiskanen@oikeus.fi

LAUSUNTO
7.3.2018

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Lausuntopyyntö 22.2.2018: HE 190/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Yleisesti

Esityksen tavoitteena on summaaristen riita-asioiden käsittelyn tehostaminen siten, että menettely olisi mahdollisimman nopea ja taloudellinen. Lisäksi esityksellä pyritään muun ohella asianosaisten yhdenvertaisuuden ja oikeusturvan saatavuuden edistämiseen. Näihin tavoitteisiin pyritään yhtäältä summaaristen riita-asioiden käsittelyn keskittämällä yhdeksään käräjäoikeuteen, ja toisaalta pyrkimällä edistämään sähköistä asiointia ja tiedoksiannon tehokkuutta.

Hovioikeus katsoo, että summaaristen asioiden keskittäminen ei ole oikeusturvanäkökohdista ongelmallinen. Helsingin hovioikeuspiirissä summaariset asiat keskitettäisiin Helsingin ja Itä-Uudenmaan käräjäoikeuksiin. Hovioikeudella ei ole huomauttamista ehdotuksesta näiltä osin. Summaarisissa riita-asioissa vastaajina ovat tyypillisesti yksityishenkilöt. Kansalaisten oikeusturvan saatavuuden kannalta onkin merkittävä parannus se, että esityksessä on päädytty työryhmän mietinnöstä poiketen siihen, että asian riitautuessa pääsäännön mukaan asia siirrettäisiin muutoin toimivaltaiseen käräjäoikeuteen.

Hovioikeus pitää sähköisen asioinnin edistämistä sinänsä kannatettavana tavoitteena. Summaaristen riita-asioiden keskittämällä olisi useille käräjäoikeuksille merkittäviä henkilöstövaikutuksia, koska summaariset asiat ovat paitsi lukumääräisesti myös henkilöstötyövuosissa laskettuna suuri asiaryhmä. Hovioikeudella ei ole edellytyksiä lausua tästä yksinomaan käräjäoikeuksia koskevasta seikasta. Keskittämällä olisi vaikutusta myös tuomioistuinharjoitteluun, sillä summaariset asiat ovat perinteisesti muodostaneet merkittävän osan tuomioistuinharjoittelua suorittavien työmäärästä. Näitä vaikutuksia on tuotu esille esityksessä (s. 34), mutta ne on jätetty myöhemmin arvioitaviksi, tuomioistuinharjoittelujärjestelmää koskevien muutoshankkeiden vuoksi.

Yksityiskohtaisia huomautuksia

5 luvun 1 §

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisäystä, jonka mukaan, jos haastehakemus on saapunut virka-ajan päätyttyä, katsotaan se saapuneeksi seuraavana päivänä. Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 10 §:n mukaan sähköinen viesti katsotaan saapuneeksi viranomaiselle silloin, kun se on viranomaisen käytettävissä vastaanottolaitteessa tai tietojärjestelmässä siten, että viestiä voidaan käsitellä. Kyseinen laki on yleislaki ja ehdotettu pykälä merkitsisi poikkeusta tästä yleislaista.

Esityksen perustelujen mukaan muutoksella varmistettaisiin, että asian vireilletuloajankohta määräytyisi samoin perustein riippumatta siitä, onko haastehakemus toimitettu käräjäoikeuteen tavallisena kirjeenä, sähköpostin liitetiedostona taikka sähköisesti tietojärjestelmäyhteyden tai asiointiliittymän välityksellä. Yleisperusteluissa on todettu, että tulkinta on vaihdellut sen osalta, onko sähköisesti virka-ajan jälkeen saapunut haastehakemus katsottu saapuneeksi sinä päivänä, jolloin se on saapunut käräjäoikeuden tietojärjestelmään.

Esitetyllä muutoksella olisi ilmeisesti vaikutusta myös hakemusasioihin. Oikeudenkäymiskaaren 8 luvun 13 §:n mukaan hakemusasian käsittelystä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä riita-asian käsittelystä säädetään. Esityksessä on viitattu siihen, että haastehakemuksen vireilletulopäivällä, jos kanteen nostaminen sidottu määräaikaan tai vanhentuminen on katkaistava kanteella. Myös hakemusasioiden vireilletulon ajankohdalla voi kuitenkin olla tärkeä merkitys. Sillä esimerkiksi yrityssaneerauksessa saneerausvelkoja ovat ennen hakemuksen vireilletuloa syntyneet velat. Selvyyden vuoksi ainakin esityksen perusteluissa olisi voitu tuoda esille, että vireilletulo määräytyisi samalla tavoin myös hakemusasioiden osalta.

10 luvun 17a §

Ehdotuksen mukaan pykälän kuuluu seuraavasti:

Ahvenanmaan, Itä-Uudenmaan, Helsingin, Kymenlaakson, Lapin, Oulun, Pirkanmaan, Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen käräjäoikeudet ovat toimivaltaisia tutkimaan summaarisia riita-asioita. Käräjäoikeuksien tuomiopiireistä näissä asioissa säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Pykälä poikkeaa kirjoitustavaltaan täysin saman luvun muista säännöksistä ja se olisi syytä muotoilla yhdenmukaiseksi luvun muiden vastaavien säännösten kanssa esimerkiksi seuraavasti:

Summaarinen riita-asia tutkitaan Ahvenanmaan, Itä-Uudenmaan, Helsingin, Kymenlaakson, Lapin, Oulun, Pirkanmaan, Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen käräjäoikeuksissa. Käräjäoikeuksien tuomiopiireistä näissä asioissa säädetään valtioneuvoston asetuksella.

10 luvun 20 §:n 2 momentti

Ehdotetun 10 luvun 20 §:n 2 momentin mukaan siinä tapauksessa, ettei asiaa ratkaistaisi yksipuolisella tuomiolla tai myöntämisen perusteella annetulla tuomiolla eikä käräjäoikeus ole muulla perusteella toimivaltainen tutkimaan asiaa, asia siirretään toimivaltaiseen käräjäoikeuteen. Kyseinen 20 § koskee kuitenkin täysin toisenlaista tilannetta kuin mitä 20 §:n olosuhdemuutoksella tarkoitetaan. Säännös kuuluisi luontevammin 22 §:ään. Näillä muutoksilla 22 § kuuluisi seuraavasti:

Jos käräjäoikeus katsoo, että se ei ole toimivaltainen tutkimaan asiaa, käräjäoikeuden on kantajan tai hakijan suostumuksella siirrettävä asia toimivaltaiseen käräjäoikeuteen. Käräjäoikeus saa kuitenkin jättää asian siirtämättä, jos toimivaltainen käräjäoikeus ei ole vaikeuksista selvitettävissä.

Jos 17 a §:n perusteella toimivaltaisessa käräjäoikeudessa asian käsittelyä olisi jatkettava sen vuoksi, ettei asiassa ole edellytyksiä hyväksyä kannetta yksipuolisella tuomiolla tai

myöntämisen perusteella annettavalla tuomiolla eikä käräjäoikeus ole muulla perusteella toimivaltainen tutkimaan asiaa, asia on siirrettävä toimivaltaiseen käräjäoikeuteen.

Siirtävän käräjäoikeuden asiaan liittyvät päätökset ja muut toimenpiteet ovat voimassa, kunnes se käräjäoikeus, johon asia on siirretty, toisin päättää. Siirtämistä koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta.

11 luvun 3 b §

Puhelintiedoksiannot ovat olleet mahdollisia oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:n 1 kohdassa tarkoitettua tietyn määräistä saamista koskevissa summaarisissa riita-asioissa 1.6.2010 alkaen. Ehdotuksessa tämän tiedoksiantotavan käyttöalaa ehdotetaan laajennettavaksi myös hallinnan tai rikkoutuneen olosuhteen palauttamista koskeviin asioihin sekä häätöä koskeviin asioihin.

Summaarisissa riita-asioissa vastaajat eivät yleensä anna vastausta käräjäoikeudelle eikä tavatonta ole, että vastaajat eivät anna vastausta silloinkaan, kun kanteen vastustamiselle olisi olemassa merkityksellisiä perusteita. Käräjäoikeus puolestaan voi viran puolesta hylätä kantajan vaatimuksia vain silloin, kun vaatimus on selvästi perusteeton. Vastaajien passiivisuus on siten johtanut oikeudenmenetyksiin. On vain arvailujen varassa, onko tällainen ”kevennetty tiedoksianto” lisännyt tällaisten oikeudenmenetysten määrää. Kun selvä valtaosa summaarisista asioista koskee oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:n 1 kohdassa tarkoitettuja saamisasia, puhelintiedoksiantotavan laajentamisen hyöty on joka tapauksessa kyseenalainen.

On myös huomattava, että pykälän 3 momentti mahdollistaa sen, ettei tiedoksi annettua asiakirjaa lähetetä vastaanottajalle kirjeenä tai sähköisenä viestinä. Aikanaan hallituksen esityksessä (HE 123/2009 vp s. 19) tätä poikkeussäännöstä perusteltiin seuraavasti:

”Tällainen tilanne voisi olla käsillä esimerkiksi, jos kutsun vastaanottanut asianosaisen lainoppinut asiamies ilmoittaa, ettei asiakirjaa tarvitse lähettää hänelle. Jos puhelimesta voidaan todeta, että vastaanottaja on jo saanut asiakirjan vastaanottotodistuskirjeessä, asiakirjaa ei yleensä tarvitsisi lähettää uudelleen.”

Lain esitöissä kuvatut tilanteet ovat summaarisissa riita-asioissa lähinnä teoreettisia tai ainakin äärimmäisen harvinaisia. Hovioikeus katsoo, ettei tällä poikkeussäännökselle ole tarvetta ja oikeusturvanäkökohdista voidaan pitää perusteltuna, että asiakirja lähetetään aina myös kirjeenä tai sähköisenä viestinä vastaanottajan ilmoittamaan osoitteeseen. Käytännössä on ilmennyt tilanteita, joissa vastaanottajalle ei ole lähetetty esimerkiksi kutsua postitse sen vuoksi, että vastaanottaja on kysyttäessä ilmoittanut, ettei se ollut tarpeen, mutta sittemmin vastaanottaja on unohtanut kutsun. Puhelintiedoksiannon vastaanottaja voi puhelun aikaan olla esimerkiksi kadulla tai kassajonossa taikka tilanne voi muutoin olla sellainen, että vastaanottajan kyky omaksua hänelle puhelimitse luetun asiakirjan ja siihen liittyvän uhan sisältöä on puutteellinen. Hovioikeus katsoo, ettei kyseessä olevalle poikkeussäännökselle ole asiallista tarvetta. Erityisesti kun on kysymys hädästä, ei voi pitää asianmukaisena, että vastaanottaja saisi tiedon vaatimuksesta ainoastaan puhelimitse.

Pykälän 3 momenttiin esitetään lisättäväksi säännös siitä, että vastaanottajalle lähetettävä kappale tiedoksiannosta voidaan allekirjoittaa sähköisesti. Momentista on tullut kovin pitkä ja sen vuoksi vaikeaselkoinen. Se tulisi jakaa kahdeksi erilliseksi momentiksi.